

Аналізується релігійно-політична проблема толерантного відношення до ціннісного розмаїття в полікультурному просторі демократичної України.

Ключові слова: толерантність, держава, релігійна організація, міжконфесійні стосунки.

В червні 2011 року в Національному університеті "Острозька академія" відбувся круглий стіл на тему "Проблема релігійної толерантності в сакральних традиціях авраамічних релігій". Основною темою дискусії була проблема релігійної толерантності в світі, пошук шляхів діалогу між представниками різних конфесій. На думку українських вчених, сьогодні в світі спостерігається розпрвсюдження таких негативних явищ, як антисемітизм, ксенофобія, релігійна нетерпимість. Але ця проблема має ще й політичний аспект. В сучасному українському законодавстві питання релігійної терпимості не врегульоване, і в на практиці зустрічається з певними труднощами. Людина, обираючи ту чи іншу релігію, ніби вступає до лав політичної партії з її власним уставом. Однією з важливих вимог будь-якої релігійної організації є визнання беззаперечного авторитету її керівництва, а також обов'язкова опозиція до інших релігійних організацій, що підкреслює її винятковість. Таким чином, виникає внутрішній конфлікт людини, яка прагне віри, з авторитаризмом релігійної організації. Практично всі конфесії в Україні претендують на статус носія єдино можливої істини, і це є значною проблемою для міжконфесійного діалогу. До того ж, в певних конфесіях існує вимога обмеження спілкування між іновірцями, заборона вступати в шлюб, навіть підтримувати дружні стосунки поза організацією. Як відомо, будь-яка релігія виконує в суспільстві бінарну роль: здатна як згуртовувати людей, так і робити непримиренними ворогами. В політичному житті суспільства є та сама проблема: бурхлива політична риторика від часу

проголошення незалежності ніяк не свідчить про спробу дослухатись до опонента. Для сучасної України на її шляху до Євросоюзу це може стати черговою перепорою, оскільки принципи демократії вимагають толерантного відношення до поглядів іншого.

Відомо, що християнська релігія хоч і була підґрунтям для створення європейських етичних принципів, однак її прийняття було більше політичним актом, ніж справою доброї волі. Тому певні цінності народів Європи залишилися ще з часів язичництва. Наприклад, націоналізм і ксенофобія – явища нехристиянські, адже для Бога "немає ані єлліна, ані юдея." Але це більше схоже на ідеал. На практиці людей одного соціуму ніщо так не об'єднує, як відчуття спільної належності до тієї чи іншої нації. Щодо християнства, європейців воно по-справжньому об'єднувало хіба що в мусульманському полоні.

Проблема в тому, що релігійно-етичні принципи – занадто неоднозначні і складні для того, щоб людина завжди мала можливість їх дотримання. Християнська заповідь "не засуджуй" на практиці є важкоздійсненою, адже в суспільстві завжди є те, що віруючим важко ігнорувати. Як приклад – засуджена Європарламентом гомофобія, яка для християн та мусульман є цілком природньою, (приклад долі Содому та Гомори для віруючих є більш ніж красномовним). І представники церковної ієрархії не завжди здатні прислухатись до голосу вчених, коли їх висновки суперечать церковним догмам. Це може викликати серйозний конфлікт: коли медицина каже одне, а релігійна організація – інше, людина не знає, кого слухати. Це стосується таких питань, як пости, вегетаріанство, контрацепція, пластична хірургія, психологічна та психоаналітична допомога тощо. Державне законодавство зі свого боку навіть не має можливості втручатися у справи, на які релігійні конфесії, психологія та медицина можуть мати протилежні погляди. Якщо людині загрожує депресія (що нерідко призводить до суїциду), до кого їй слід звертатися – до священника чи психіатра? Сама людина в такому стані не завжди здатна робити вірний вибір, а з боку Держави є зовсім незахищеною. І справа навіть не тому, що Церква відокремлена від Держави, а тому, що представники влади не можуть визначитись, чия думка є більш вагомою. Зазвичай вони спираються у своїх

висновках на букву Закону, але в політичній риторичі з морально-етичних питань нерідко посилаються на авторитет Біблії та християнства, що також суперечить конституції, яка забезпечує свободу совісті. Коли певні політичні лідери починають віддавати перевагу одній конфесії, більшість людей це обурює, але якщо політичний діяч є занадто світська, це також не влаштовує більшість українців. Подібні проблеми існують і за кордоном. Наприклад, в США для успішної політичної кар'єри людині необхідно належати до будь-якої церкви, яку та відвідує в неділю. А весь робочий тиждень політик повинен бути демократом і відстоювати права громадян, навіть якщо це стосується права на переривання вагітності, що суперечить християнській етиці.

Намагаючись зберегти відповідність релігійним нормам, людина іноді змушена порушувати конституцію, навіть права власної дитини. У Свідків Єгови заборонено шанувати державні символи, служити в армії, робити переливання крові. Людина згідна через суд відстоювати власні релігійні переконання, які, доречі, є не стільки вимогою Біблії, скільки вимогою релігійної організації. Коли це стає їй зрозумілим, виникає конфлікт з організацією, а це – додаткова психологічна травма. Зі свого боку, Закон України повинен захищати людину, її життя, (мабуть не тільки фізичну, а й психічну його складову), честь і гідність, але не має права втручатися в її релігійні справи, навіть коли має місце маніпулювання свідомістю і тоталітарний авторитаризм окремих церковних діячів. Тобто, намагаючись виконати принцип "кесареве – кесареві, а Божеє – Богові", людина змушена обирати і робити завідомо невірний вибір. І подібних конфліктів досить багато в будь-яких релігійних організаціях України. Виникає парадокс: якщо справа стосується заборони відвідування дитиною школи або надання медичної допомоги, Держава має обов'язок (але не завжди має право) втручатись, а якщо руйнуються ціннісні духовні орієнтири людини, тобто руйнується особистість, – ні.

Відносини між Державою та Церквою врегульовані недостатньо, адже кожна зі сторін намагається зберігти більше важелів впливу для себе. До того ж, зрозуміти характер її відносин достатньо важко, адже ЗМІ освітлюють дані питання необ'єктивно, тут переважає емоційний фактор, симпатії та антипатії до

тієї чи іншої конфесії залежать від поглядів конкретних людей. Подібні проблеми існують скрізь, адже боротьба за права людини все більше стикається з їх обмеженням з боку релігійних організацій. До того ж, сутність будь-якої конфесії полягає в тому, щоб поставити людину в жорсткі рамки обов'язків та заборон, які визначаються як "Божая воля". Але світ постійно змінюється, суспільство стає більш відкритим, особливо зараз, в умовах глобалізації. Тому людині все складніше зберігати як вірність власним релігійним ідеалам, так і дотримуватися державного законодавства, не кажучи вже про інтеграцію в світовий культурний простір. Тому так багато ведеться розмов в пресі про необхідність діалогу між Державою та Церквою, адже людині ніколи не буде комфортно жити в світі подвійних стандартів, подвійної моралі. Вона буде змушена робити вигляд, що її щось не обурює, проявляти вимушену толерантність до різноманітних явищ, які досить важко сприймати. Хоча з боку суто людського розуміння, принципи багатьох релігійних вчень мають більше спільного, ніж здається. Але схильність людей до розмежування на "своїх" та "чужих" має дуже давню природу. І це викликає певні труднощі при спілкуванні, адже "чуже" – завжди підсвідомо засуджується, навіть якщо мова йде про вибір жінки носити штани, а не спідницю. Нажаль, подібні питання хоча і висвітлюються в наукових виданнях, не мають конкретного практичного втілення в житті, адже кожна релігійна організація більш схильна до консерватизму і відчуження від світської культури.

Отже, задля конструктивного діалогу між віруючими та між Церквою та Державою, потрібен достатньо широкий кругозор і високий рівень освіти. А також – бажання вислухати іншу сторону, навіть якщо її погляди принципово протилежні. Для українського суспільства це є додатковою проблемою, тому що вміння дискутувати і знаходити компроміс виробляється достатньо довго, і країна ще не має достатнього досвіду у цій галузі. Можна зробити висновок, що тільки через освіту та самовдосконалення людина може стати більш толерантною до інших, буде мати змогу знайти спільну мову з носіями інших поглядів. Але знання про різні релігійні системи повинні бути об'єктивними і висвітлюватися з позицій власних ціннісних систем. Нажаль, як вже було

зазначено, майже кожна релігійна організація схильна піддавати критиці інші і не бачити власних недоліків. Тому для вченого досить важко зберігати об'єктивність за умов відсутності толерантного відношення представників різних конфесій одне до одного.

Література

1. *Вітер Д.В.* Глобалізм як соціально-філософська парадигма православного суспільного вчення // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв: Наук. журнал. – К.: Міленіум, 2009. – № 3. – С.8–12.
2. *Гречко П.* О границах толерантности / Петр Кондратьевич Гречко // Свободная мысль – XXI. – 2005. – № 10. – С. 173–182.
3. *Гануліч П.В.* Толерантність і релігійний досвід. Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uars.org.ua/article.php?id=33>
4. *Виктор Еленский.* Религиозная свобода: глобальные измерения <http://uars.org.ua/article.php?id=335>
5. *Петро Гануліч.* Розуміння свободи віросповідання християнами на пострадянському просторі <http://uars.org.ua/article.php?id=334>
6. Центр Дослідження Правого Руху - Указ толерантності: www.cdpr.org.ua

Lipina T. V. Tolerance in Ukraine: the religious and political aspects

Examines the religious and political problem of tolerance to value diversity in a multicultural space, a democratic Ukraine.

Key words: *tolerance, state, religious organization, inter-religious relations*